
О.Б. Супруненко

ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА ЯКОВИЧА РУДИНСЬКОГО (конференція до 130-річчя від дня народження)

Нещодавно виповнилося 130 років від дня народження широко відомого в Україні і поза її межами фахівця в галузі первісної археології, мистецтвознавства, організатора науки, пам'яткоохоронця і музеєзнавця Михайла Яковича Рудинського (1887—1958). Так склалися, що на життєвому етапі його становлення доля вченого виявилася пов'язаною з Полтавою та Полтавським краєзнавчим музеєм, керівником якого він був і якому віддав шість років життя.

Інтерес до творчої спадщини й біографії широко знаного дослідника не вщухає. Свідченням цього є вихід у світ за останню третину століття чималої кількості публікацій про вченого, наявність досліджень, що з'явилися набагато раніше, підготовлених рідними, колегами, учнями Михайла Яковича, а також краєзнавцями, мистецтвознавцями, літературознавцями та ін. Доречно навести й оцінку діяльності дослідника свого часу одним із фахівців у галузі первісної археології, академіка О.П. Окладниковим про те, що Михайло Якович Рудинський був *«одним із тих основних і ведучих працівників української археології, з чийм ім'ям і невтомною діяльністю нерозривно пов'язаний ряд найважливіших відкриттів і досліджень у цій галузі, місце яких в археології ... не вимагає пояснень»* (Окладников 1948). За півстоліття творчої праці вчений збагатив археологічну науку чималою низкою першорядних здобутків. Та і в інших галузях знань, діяльності на музейній і культурницькій ниві, навіть у поезії він полишив яскравий самотній слід.

У Полтаві добре знають ім'я М.Я. Рудинського. Тут навесні 1987 р. пройшла одна з перших у колишньому СРСР наукових конференцій, присвячена долі і науковому спадку відомого діяча науки та культури, репресованому за сталінського тоталітаризму. У Полтавському краєзнавчому музеї створений розділ експозиції, присвячений М.Я. Рудинському, а музей прикрашають кількості експонатів, зібраних чи виявлених внаслідок досліджень вченого. У

© О.Б. СУПРУНЕНКО, 2018

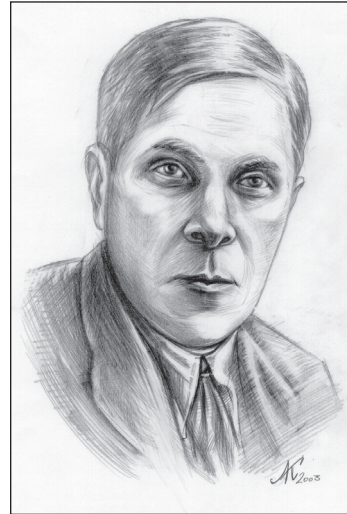

Фото 1. Михайло Якович Рудинський (1887—1958). Портрет роботи Г. Коваленка

квітні 2002 р. на будинку, де проживав Михайло Якович, встановлена меморіальна дошка археологу і музейнику, фундатору Полтавського художнього музею, одному з найвідоміших директорів Полтавського краєзнавчого музею. До речі, матеріали першої з конференцій опубліковані, як і всі статті та публікації учасників другої конференції 2003 р., проведеної на 115-ту річницю від дня народження вченого у Полтавському художньому музеї.

На 130-ту річницю від дня народження М.Я. Рудинського 19—20 жовтня 2017 р. у Полтавському краєзнавчому музеї ім. Василя Кричевського та Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка проходила робота чергової третьої наукової конференції, присвяченої пам'яті Михайла Яковича Рудинського (1887—1958). До її проведення долучилися не тільки названі музеї, а й Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації та Полтавський обласний Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Учасники конференції — представники двох десятків наукових і культурно-освітніх закладів, установ, вишів — археологи, історики, музеєзнавці, пам'яткоохоронці, історики

Фото 2. М.Я. Рудинський під час досліджень Кам'яної Могили. 1952 р.

мистецтва, співробітники музеїв та чотирьох історико-культурних заповідників з Києва, Харкова, Запоріжжя, Мелітополя, Полтави, Сум, Котельви, Опішні та Охтирки на двох пленарних засіданнях заслухали більше 30 доповідей і повідомлень.

На відкритті конференції зі словами привітання до присутніх звернулися заступник голови Полтавської обласної ради *А.М. Ханко* та начальник Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації *Г.І. Фасій*. Під час роботи конференції її учасники взяли участь у відкритті двох нових виставок — у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського — «*М.Я. Рудинський та археологія Полтавщини*», й у Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) ім. Миколи Ярошенка — «*Михайло Рудинський у колі полтавських графіків*», відвідали дещо раніше відкриті виставки «*Нові археологічні дослідження Більського городища*» (з колекцій ІКЗ «Більськ», Музею археології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна та Полтавського краєзнавчого музею), «*Церковні старожитності (металева пластика, ганти, ікони)*», на яких також були представлені експонати, зібрані М.Я. Рудинським на початку 1920-х рр.

Також у ході роботи конференції презентовані три збірки наукових праць: Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації, Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, Інституту археології НАН України і Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського «*Старожитності Лівобережного Подніпров'я — 2017. Пам'яті М.Я. Рудинського*» та Полтавського краєзнавчого музею ім. Ва-

Фото 3. Будинок на садибі Літературно-меморіального музею В.Г. Короленка по вул. Короленка, 1 у Полтаві, де в 1917—1924 рр. квартирував М.Я. Рудинський і його сестри. Меморіальна дошка, встановлена 2002 р. (архітектор Т.В. Менчинська)

силя Кричевського і Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) ім. Миколи Ярошенка «*Михайло Рудинський і Полтавський музей*». Також директором Історико-культурного заповідника «Більськ» Полтавської обласної ради *І.І. Коростом* була представлена тількино випущена друком збірка «*Археологічні дослідження Більського городища — 2016*».

Частина заслуханих доповідей висвітлювала маловідомі факти щодо життєпису і наукової творчості М.Я. Рудинського. Це, зокрема, доповідь автора «*Михайло Рудинський — археолог, пам'яткоохоронець, музейник, видавець і педагог (до 130-річчя від дня народження)*»; робітника Охтирського міського краєзнавчого музею *Ю.М. Береста* «*М.Я. Рудинський і Охтирщина*»; *Л.Л. Бабенко* (м. Полтава) «*Володимир Щепотьєв і Михайло Рудинський у науковому житті Полтави 1920-х рр.*»; завідувачки відділу природи ПКМВК *С.Л. Кигим* та доцента Полтавської аграрної академії, заслуженого діяча науки і техніки України *В.М. Самородова* (м. Полтава) «*Михайло Рудинський і Валентин Ніколаєв*» та ін.

Чимало доповідей і повідомлень розкривали творчі набутки вченого у дослідженні відомих археологічних пам'яток України. Зокрема, про внесок М.Я. Рудинського у вивчення культового комплексу Кам'яної Могили йшлося у доповіді головного зберігача фондів Національного історико-археологічного заповідника «*Кам'яна Могила*» *Н.І. Михайлової* та науковця цього ж заповідника *О.В. Заматаєвої* «*Кам'яна Могила за дослідженнями М.Я. Рудинського та наступних учених*» — таку назву мала доповідь *Ю.О. Шилова* (м. Київ). Здобутки музейної археології Полтавщини

Фото 4—5. На пленарному засіданні у Полтавському краєзнавчому музеї ім. Василя Кричевського (виступає Ю.М. Берест та учасники в купольній залі музею)

1920-х — початку 1930-х рр. стали темою доповіді А.С. Яненко (м. Київ), яка також подала реконструкцію складу книгозбірні М.Я. Рудинського, що влилася до наукової бібліотеки Інституту археології НАН України. Каталог документів та особистих речей М.Я. Рудинського з колекції Охтирського музею презентували О.В. Принь (м. Київ), Ю.О. Пуголовок (м. Полтава) і Ю.М. Берест з м. Охтирки, а Р.С. Луговий, з м. Полтави, представив архівні документи і фотознімки про розкопки вченого, що істотно доповнювали матеріали музейної виставки «М.Я. Рудинський та археологія Полтавщини».

Музеєзнавчий блок доповідей і повідомлень відрізнявся різноманітністю тематики та охоплював наслідки збиральницької, атрибуційної, мистецтвознавчої й культурно-освітньої роботи М.Я. Рудинського в Полтаві. Час призначення вченого завідуючим Центральним Пролетарським музеєм Полтавщини (січень 1923 р.) на основі документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління уточнив В.О. Мокляк (м. Полтава). Видавничу діяльність Педагогічного бюро Полтавської губернської народної управи, очолювану М.Я. Рудинським у 1917—1919 рр., О.С. Сулима (м. Полтава), познайомила присутніх з унікальною колекцією підручників Педагогічного бюро у збірці Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Про дослідження Михайлом Яковичем «архітектурного обличчя Полтави» йшлося у доповіді А.А. Лавріненко і В.А. Яремченка (м. Полтава). Архітектуру полтавських храмів пореформенної доби, хронологію їх будівництва і втрати у ХХ ст. охарактеризувала О.Ю. Белявська (м. Полтава). Про «Яреськівську експедицію» 1921 р., організовану М.Я. Рудинським та В.М. Щербаківським, як одну з перших науково-збиральницьких

Фото 6. Пленарне засідання в Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) ім. Миколи Ярошенка (виступає О.Б. Супруненко й учасники у виставковій залі прес-центру)

археолого-етнографічних акцій Центрального музею Полтавщини, розповіли В.І. Старченко та О.С. Сулима (м. Полтава). А зразки літургійного шитва, зібрані М.Я. Рудинським під час Яреськівської (1921 р.) і Кременчуцької (1922 р.) експедицій, репрезентували І.О. Власенко і М.П. Пісцова (м. Полтава).

З цікавістю присутні познайомилися з наслідками збиральницької діяльності М.Я. Рудинського у 1919 р., а саме його участю у збереженні культурно-мистецьких цінностей з палацу князів Кочубеїв у Диканьці. Наслідки атрибуції та реставрації цих унікальних предметів стали темами повідомлень: «Дві мисливські рушниці ХVIII ст. зі зброярської збірки в Полтаві» Т.К. Кондратенко та Р.В. Прохватаїла (м. Полтава), «Французький годинник з кочубеївського маєтку» Н.Г. Кондратенко (м. Полтава), «Револьвер Ж.Ж. Ермана в колекції музею» П.В. Баранця (м. Полтава). Про формування і подальшу долю колекції мистецьких цінностей у Полтаві, зібраних М.Я. Рудинським, проінформувала директор Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) ім. Миколи Ярошенка О.М. Курчакова (м. Полтава).

Наслідки праці художників-ілюстраторів, залучених М.Я. Рудинським у 1917—1919 рр.

до видавничих проектів Педагогічного бюро земства у Полтаві, представила у затишному прес-центрі Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка *С.І. Боcharова* (м. Полтава), презентувавши на виставці вперше зібрану фундатором музею колекцію взірців книжкової графіки.

Тут же були виголошені й більшість доповідей та повідомлень на археологічну тематику. Зокрема, «З історії вивчення палеолітичної стоянки Гінці: дослідники, дослідження, результати» *І.М. Гавриленка* (м. Полтава); «Нові кам'яні стели з Полтавщини» директора Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації *І.М. Кулатової* (м. Полтава); «Курган доби бронзи Сторожівського могильника на Полтавщині» Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка *О.В. Коваленко*, *Д.П. Куштана* (м. Київ), *Р.С. Лугового* (м. Полтава); «Просторова організація поселень початку раннього заліза в Середньому і Нижньому Поворсклі» Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному *А.В. Гейка* (сmt Опішня); «Поселення південної частини Більського городища» головного зберігача *О.М. Шапорди* (сmt Котельва) і директора Історикокультурного заповідника «Більськ» Полтавської обласної ради *І.І. Короста* (м. Полтава); «Кантемирівський комплекс пам'яток: до розробки принципів пошуку ґрунтових могильників черняхівської культури» Полтавської облдержадміністрації *В.В. Шерстюка* (м. Полтава). Історія вивчення археологічних пам'яток I — поч. II тис. н. е. у Посуллі стала темою повідомлень — *В.В. Приймака* (м. Суми), а орнітоморфні зображення на глиняному посуді роменської культури *Ю.О. Пуголовка* (м. Полтава).

Викликали зацікавлення присутніх доповідь канд. географ. наук, професора *Л.М. Булави* (м. Полтава) «Знахідки монет Золотої Орди

60—70-х рр. XIV ст. на Полтавщині» та повідомлення *В.В. Дідика* (м. Харків) «Випадкові ставрографічні знахідки із Золочівщини (Харківська обл.): стилістика та проблеми хронології». *І.С. Мельникова* (м. Полтава) проаналізувала маловідому статтю М.Я. Рудинського, вміщену в газеті «Зоря Полтавщини» навесні 1946 р. Спробу реконструкції зовнішнього вигляду Полтавської фортеці 1712 р. представив і прокоментував *В.С. Бабенко* (м. Полтава).

Перед підведенням підсумків роботи конференції її учасники обговорили виголошені доповіді та повідомлення, мали змогу ознайомитися з тільки-но випущеними збірками наукових праць, оглянути мистецьку експозицію, подану й сьогодні за принципами показу, запропонованими ще М.Я. Рудинським. У своєму виступі наприкінці роботи конференції заступник начальника Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації *В.В. Вожедаєнко* (м. Полтава), відзначивши високий рівень проведення заходу кількома музейними закладами Полтавщини, фахову підготовку доповідей та повідомлень учасниками, запропонувала продовжити проведення конференцій пам'яті М.Я. Рудинського в Полтаві кожного наступного десятиліття й обов'язково перевидати на наступний рік брошуру М.Я. Рудинського «М. Ярошенко: життя і творчість», що побачила світ в Полтаві далекого 1919 р. Насамкінець, учасники конференції відвідали садибу Літературно-меморіального музею В.Г. Короленка, будинок, де жив і працював М.Я. Рудинський зі своїми сестрами, поклали квіти до меморіальної дошки видатному вченому і музейнику.

Окладников А.П. Отзыв официального оппонента на диссертационное исследование М.Я. Рудинского «Исследования и материалы по археологии УССР». 1948. *Фонди Охтир. міськ. краєзн. музею*. 5 арк.

О.Б. СУПРУНЕНКО,
кандидат історичних наук, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського